

**БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТИДА ФОЙДА
СОЛИҒИНИНГ ҲИСОБЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ**

**PECULIARITIES OF THE INTERNATIONAL STANDARD OF BENEFITS
OF INCOME TAX CALCULATION**

*Пўлатов Худойберди Ўктамович мустақил тадқиқотчи СамИСИ
Абдугаппаров Шерзод Атамурод ўгли магистранти СамИСИ*

*Pulatov Khudoiberdi Uktamovich independent researcher SamISI
Abdugapparov Sherzod Atamurod oglu master's student SamISI*

Аннотация: Мақолада фойда солиғини ҳисобга олишда бухгалтерия ҳисоби бўйича фойда, солиқ солинадиган фойда, солиқ харажати, жорий солиқ, муддати узайтирилган солиқ мажбуриятлари, муддати узайтирилган солиқ активлари элементлари ёритилиб, таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: бухгалтерия ҳисоби бўйича фойда, солиқ харажати, солиқ активлари, солиқ мажбуриятлари, жорий солиқ.

Аннотация: В статье освещены элементы учета налога на прибыль, налогооблагаемой прибыли, расхода по налогу, текущего налога, отложенных налоговых обязательств, отложенных налоговых активов, предложения и рекомендации.

Ключевые слова: прибыль по бухгалтерскому учету, расходы по налогам, налоговые активы, налоговые обязательства, текущий налог.

Abstract: The article highlights the elements of accounting for profit tax, taxable profit, tax expense, current tax, deferred tax liabilities, deferred tax assets, offers and recommendations.

Key words: profit on accounting, tax expense, tax assets, tax liabilities, current tax.

Республика давлат бюджети даромадларининг асосий қисмини солиқлар ва тўловлар ташкил қилади. Бугунги кунда солиқ ислохотларини амалга ошириш, солиқ сиёсатини янада такомиллаштириш, солиқларнинг турларини камайтириш, уларни ҳисоблаш механизмларини соддалаштириш, инвестицион муҳитни шакллантиришда ва иқтисодиётнинг жаҳон андозаларига мос келадиган миллий моделини яратиш мақсадида бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартларини халқаро стандартлар талабларига мослаштириш долзарб ҳисобланади.

Бундан ташқари Фойда солиғи ҳисобига оид молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларининг (МҲҲС) мамлакатлар миллий иқтисодиётида қўллашганини ўзига хос вазифаларни амалга оширишни ва ёндашувларни талаб этади. Ушбу стандартнинг мақсади фойда солиқларини ҳисобга олиш тартибини белгилашдан иборатдир. Фойда солиқларини ҳисобга олишда асосий масала бўлиб қуйидагиларнинг жорий ва келгуси солиқларга бўлган таъсири қай тарзда ҳисобга олиниши кераклиги ҳисобланади:

(а) тадбиркорлик субъектининг молиявий ҳолати тўғрисидаги ҳисоботда тан олинган активлар (мажбуриятлар)нинг баланс қиймати келгусида қопланиши (тўланиши); ва

(б) тадбиркорлик субъектининг молиявий ҳисоботларида тан олинган жорий давр учун операциялар ва бошқа ҳодисалар.

Табиий-ки, ҳисобот берувчи тадбиркорлик субъекти актив ёки мажбуриятни тан олганида, ушбу актив ёки мажбуриятнинг баланс қиймати қопланиши ёки тўланишини кутади. Агар ушбу баланс қийматининг қопланиши ёки тўланиши, бу қийматнинг қопланиши ёки тўланиши фойда солиғига таъсир қилмаган ҳолга қараганда келгусида кўпроқ (камроқ) солиқ тўланишига олиб келиши мумкин бўлса, ушбу Стандарт, маълум чегараланган истисно ҳолатларидан ташқари ҳолларда, тадбиркорлик субъекти томонидан муддати узайтирилган солиқ мажбурияти (муддати узайтирилган солиқ активи) тан олинганини талаб этади.

Ушбу стандарт тадбиркорлик субъекти томонидан операциялар ва бошқа ҳодисалар қай тарзда ҳисобга олинса, худди шу тарзда ушбу операциялар ва бошқа ҳодисаларнинг солиқ оқибатлари ҳам ҳисобга олинишини талаб этади. Шунинг учун, фойда ёки зарар таркибида тан олинган операциялар ва бошқа ҳодисалар бўйича ҳар қандай уларга боғлиқ бўлган солиқ оқибатлари ҳам фойда ёки зарар таркибида тан олинади. Фойда ёки зарарлардан бошқа ҳисобварақларда (бошқа умумлашган даромад ёки тўғридан-тўғри капиталда) тан олинган операциялар ва бошқа ҳодисалар бўйича ушбу операциялар ва бошқа ҳодисалар билан боғлиқ ҳар қандай

солиқ оқибатлари ҳам фойда ва зарарлардан бошқа ҳисобварақларда (мос равишда, бошқа умумлашган даромад ёки тўғридан-тўғри капиталда) тан олинади. Шу тариқа, муддати узайтирилган солиқ активлари ва мажбуриятларининг бизнес бирлашувида тан олиними, ушбу бизнес бирлашувида юзага келадиган гудвил суммасига ёки манфаатли хариддан тан олинмаган фойда суммасига таъсир қилади.

Ушбу стандарт, шунингдек, солиқ зарари ёки солиқ имтиёзларидан фойдаланмаслик натижасида келиб чиқадиган, муддати узайтирилган солиқ активларини тан олиш, фойда солиқларини молиявий ҳисоботда акс эттириш ҳамда фойда солиқларига тегишли бўлган маълумотларни очиб бериш бўйича талабларни қамраб олади. Активни тан олишда, табиийки, унинг баланс қиймати тадбиркорлик субъектига келгуси даврларда келиб тушадиган иқтисодий наф кўринишида қопланади. Активнинг баланс қиймати унинг солиқ базасидан ошиқча бўлса, солиқ солинадиган иқтисодий нафнинг суммаси солиқ мақсадларида чегириб ташланиши мумкин бўлган суммадан ошиб кетади. Ушбу фарқ келгусида солиқ солинадиган вақтинчалик фарқ бўлиб ҳисобланади, ҳамда унинг натижасида келгуси даврларда фойда солиқларини тўлаш бўйича келиб чиқадиган мажбурият, муддати узайтирилган солиқ мажбурияти бўлиб ҳисобланади. Тадбиркорлик субъекти активнинг баланс қийматини қоплаб олиши сари, келгусида солиқ солинадиган вақтинчалик фарқ тикланади ва тадбиркорлик субъектининг солиқ солинадиган фойдаси пайдо бўлади. Бунинг натижасида, иқтисодий наф солиқ тўловлари кўринишида тадбиркорлик субъектидан чиқиб кетиши эҳтимоли вужудга келади. Шунинг учун, ушбу Стандарт ҳамма муддати узайтирилган солиқ мажбуриятлари тан олиними талаб этади. Мисол учун Таннархи 150га тенг бўлган активнинг баланс қиймати 100. Солиқ мақсадларида жамғарилган эскириш суммаси 90га тенг ва солиқ ставкаси 25%.Активнинг солиқ базаси 60ни ташкил этади (150га тенг таннархдан 90га тенг жамғарилган эскириш айирилади). 100га тенг бўлган баланс қийматини қоплаш учун, тадбиркорлик субъекти 100га тенг бўлган солиқ солинадиган

даромадни ишлаб топиши керак, лекин ундан фақат 60 тенг бўлган, солиқ коидалари бўйича аниқланадиган эскириш суммасини чегириб ташлаши мумкин. Бунинг натижасида, тадбиркорлик субъекти, активнинг баланс қийматини қоплаганида, 10га тенг бўлган фойда солиғини тўлайди (40кўпайтирилган 25%). 100га тенг баланс қиймати билан 60 тенг солиқ базаси орасидаги фарқ, 40га тенг келгусида солиқ солинадиган вақтинчалик фарқ бўлиб хизмат қилади. Шунинг учун, тадбиркорлик субъекти 10га тенг (40 кўпайтирилган 25%)муддати узайтирилган солиқ мажбуриятини тан олади. Ушбу мажбурият тадбиркорлик субъекти томонидан активнинг баланс қиймати қопланганида тўланадиган фойда солиқларини ифода этади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июлдаги ПҚ-4389-сонли “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарорида¹ ҳам мамлакатимизда молиявий ҳисобни молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига мувофиқлаштириш вазифаси қўйилган.

Олиб борилган тадқиқот натижасига асосланиб фойда солиғини ҳисоблаш ва ҳисобга олиш жараёнини яхшилашга қаратилган қуйидаги таклифларни берамиз:

- Фойда кўрсаткичларига таъсир қилувчи даромадлар ва харажатлар ҳисобини такомиллаштириш
- Корхонанинг якуний молиявий натижасини тўғри ҳисобланишини таъминлаш
- Молиявий натижаларнинг аналитик ҳисобини тўлиқ юритиш
- Фойда солиғи базасини тўғри аниқлаш
- Солиқларни бюджетга белгиланган муддатларда тўлаб борилишига эришиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июлдаги ПҚ-4389-сонли “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори. https://nrm.uz/contentf?doc=573931_2019_yil

1. «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Қонуни. 2016 йил 13 апрель, № ЎРҚ-404.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартларига ўтиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги Қарори. 2020 йил 24 февраль. ПҚ-4611.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июлдаги ПҚ-4389-сонли “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори.
https://nrm.uz/contentf?doc=573931_2019_yil